

LEV TOLSTOY

HACI
MURAT

Çeviri: NİHAL YALAZA TALUY

LEV TOLSTOY
HACI MURAT

Can Klasik

Hadji Murad, Lev Tolstoy

© 2003, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2003

7. basım: Şubat 2019, İstanbul

Bu kitabın 7. baskısı 1000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Ayça Sezen

Kapak uygulama: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Saner Basım Hizmetleri San. ve Tic. Ltd. Şti.
Maltepe Mah. Litros Yolu 2. Matbaacılar Sit. No: 2/4 2BC 3/4
Zeytinburnu, İstanbul
Sertifika No: 35382

İç baskı ve cilt: Arı Matbaası
Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39,
Topkapı, İstanbul
Sertifika No: 31900

ISBN 978-975-07-3961-3

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
canyayinlari.com/9789750739613
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 31730

LEV TOLSTOY
HACI MURAT

ROMAN

Rusça aslından çeviren

Nihal Yalaza Taluy

Lev Nikolayeviç Tolstoy'un Can Yayınları'ndaki diğler kitapları:

Diriliş, 1983

İvan İlyiç'in Ölümü, 1983

Kroyçer Sonat, 2003

Polikuşka, 2005

Savaş ve Barış, 2010

LEV NİKOLAYEVİÇ TOLSTOY, 1828 yılında Rusya'da, Yasnaya Pol- yana'da doğdu. Toprak sahibi soylu bir ailenin oğluydu. Çocuk yaşta anne babasını kaybettiği için akrabaları tarafından yetiştirildi. Özel öğ- retmenlerden ders aldıktan sonra Kazan Üniversitesi'ne girdiyse de, resmî eğitime duyduğu tepki nedeniyle 1847'de evine dönerek toprak- larını yönetmeye ve kendi kendini eğitmeye karar verdi. 1855-63 yılları arasında yazdığı *Polikuşka* gibi öykülerinde, daha çok ahlaki sorunlara ağırlık verdi. 1850'lerin sonlarına doğru, köylü çocuklar için açtığı okulda, ilerici öğretim yöntemlerini başarıyla uyguladı. Başyapıtları olan *Savaş ve Barış* ile *Anna Karenina* adlı romanlarının yayımlanmasın- dan sonra yaşadığı bunalımın etkisiyle yaşamın anlamına ilişkin sorula- rın yanıtını Yeni Ahit'te aradı. Ailesinin rahat yaşamıyla inancının ge- rektirdiği basit yaşam arasındaki çelişkiye katlanamayan Tolstoy, 1910 yılında doktoru ve küçük kızı Aleksandra'yla birlikte bir gece evini terk etti; birkaç gün sonra da ıssız bir tren istasyonunda zatürreeden öldü.

NİHAL YALAZA TALUY, 1900 yılında Kazan'da doğdu. Liseyi Rusya'da bitirdikten sonra Türkiye'ye göç etti. Averçenko ve Mihail Zoşçenko gibi yazarlardan mizah öyküleri çevirdi. *Resimli Ay* ve *Varlık* dergilerinde çevirileri yayımlandı. Başta İvan Turgenyev, Lev Tolstoy, Fyodor Dos- toyevski ve Nikolay Gogol'ün yapıtları olmak üzere, Rus edebiyatından yüzden fazla roman, oyun ve çocuk kitabını Türkçeye kazandırdı. 1968 yılında İstanbul'da öldü.

Tarlalardan geçerek eve dönüyordum. Yazın tam ortasıydık. Çayırlar biçilmişti, hasat başlangıcıydı.

Her yan çeşit çeşit mevsim çiçeği doluydu: kırmızı, beyaz, pembe renkli, kokulu, top top yoncalar, süt beyazı, ortaları parlak sarı, baharat kokulu “seviyor sevmiyorlar”lar, bal kokan sarı katırtırnakları, lale biçiminde uzun saplı, morlu beyazlı çançiçekleri, yerlere değen renkli bezelyeler, sarı, kırmızı, pembe mineler, mor pembemsi tüylü parmakotu, tazeiken çivit laciverti, solarken kırmızısısı maviye çalan peygamberçiçeği, badem kokulu, koparılır koparılmaz solan nazlı yabanke-teni...

Hepsinden koca bir demet yapmış, eve gidiyordum. Yol kenarındaki hendekte, birdenbire al renkli, tam açmış, göz alan bir devedikeni gördüm; bizde bunlara “tatar” derler. Ot biçilirken bunları koparmamaya dikkat ederler, kazara biçilse bile orakçılar, ellerine batmasın diye hemen otun içinden çekip atarlar. Aklıma bu devedikeni koparıp demetimin ortasına koymak geldi.

Hendeğe atladım, çiçeğin göbeğinde tatlı, tembel tembel uyuklayan tüylü bir yabanarısını kovaladıktan sonra çiçeği koparmak için uğraşmaya başladım. Ama

güç bir işti bu. Elime mendil sardığım halde dikenler batıyordu; üstelik çiçeğin sapı son derece sert, sağlamdı. Beş dakika kadar uğraşarak lifleri birer birer kopardım. Sonunda çiçeği çekip yerinden çıkardığım zaman sapı bayağı zedelenmişti, başlangıçtaki tazelik ve güzelliğinden de eser kalmamıştı. Ayrıca ince, zarif kır çiçekleri arasında kaba, basit görünüyordu. Kendi yerinde çok güzel olan çiçeği boşuna kopardığıma üzüldüm. Koparıken harcadığım çabayı anımsayarak, “Ne yaman bir yaşama gücü bu...” diye düşündüm.

Evin yolu yeni sürülmüş kıraç tarladan geçiyordu. Toprak yoldan gelişigüzel yürüyordum. Tarla bir mülkünün malıydı, ortadan geçen yolun iki yanında düzenli biçimde sürülmüş ve henüz ekilmemiş kapkara topraktan başka bir şey görünmüyordu. Toprak iyi sürülmüştü, bütün tarla boyunca tek bir bitki, tek bir ot sapı yoktu; etraf göz alabildiğine karaydı... “Ne zararlı yaratık şu insanoğlu; yaşamını sürdürmek için başka canlılara hiç aldırdığı yok,” diye düşünüyor, gözlerimle ister istemez bu kara, ölü tarlada canlı bir nesne arıyordum. O anda yolun sağ yanında bir yeşillik gözüme çarptı. Yakına gelince, az önce boş yere koparıp attığım “tatar”ı gördüm.

Bu “tatar” üç saplıydı. Biri kopuktu, dalın kalan parçası kesik bir el gibi sarkmıştı. Öbür ikisinde birer çiçek vardı. Önceden kırmızı olan çiçekler şimdi kapkaraydı. Kırık saplardan birinin ucundaki çiçek çamurlanmış, sarkmıştı; öbürü yağlı kara toprağa bulaştığı halde dimdik duruyordu. Besbelli bitkiyi bir araba tekerleği ezmiş ama sonra yeniden doğrulmuştu; yampiri durması bu yüzdendi. Yine de üstünde, gövdesinin bir yanı kopuk, iyice örselenmiş, kolu kesik, gözü patlatılmış bir insan hali vardı. Her şeye karşın, çevresindeki kardeşlerini yok eden insanlara teslim olmuyordu.

“Ne yenilmez bir yaşama çabası,” diye düşündüm. “İnsanoğlu her şeyi yenmiş, milyonlarca ot sapını yok edememiş, bu hâlâ direniyor..”

Birdenbire epey eskiden Kafkasya’da geçen, bir bölümünü bildiğim, bir bölümünü görenlerden duyduğum, bir bölümünü de hayalimde yaşattığım bir olayı anımsadım. Öykü aklımda ve hayalimde kaldığına göre şöyleydi:

I

1851 yılının sonuydu. Soğuk bir Kasım akşamı Hacı Murat tezek dumanıyla kaplanmış bir Çeçen avuluna¹ yaklaşıyordu. Mahket avulu, Rus topraklarından 20 verst² ötedeydi.

Müezzinin sesi yeni kesilmişti; tezek kokusu sinmiş temiz dağ havasında, bal petekleri gibi birbirlerine yapışık toprak evlerin avlularından yayılan inek böğürmeleriyle koyun melemeleri duyuluyor, aşağıdaki çeşmeden erkekli kadınlı, çocuklu bir kalabalığın bağrıışmaları geliyordu.

Hacı Murat, kahramanlıklarıyla ün salmış Şamil'in³ naibi idi; daima kendi sancağıyla, ciğitleri⁴ arasında dolaşırdı. Bu kez başında yüzünü iyice örten bir kukuleta vardı; yamçısının⁵ altından tüfeğinin ucu görünüyordu. Yanında adamlarından yalnızca bir kişi vardı. Hacı Mu-

1. Kafkas köyü. (Ç.N.)

2. Bir verst, 1066 metredir. (Ç.N.)

3. Şeyh Şamil (1798-1871), Çeçen ve Dağıstan'ın bağımsızlığı için yıllarca Avar hanlarıyla ve Rus çarlarıyla savaşmıştı. 1859'da Ruslarca tutsak edilerek 1871'de serbest bırakılmış, aynı yıl Mekke'de ölmüştür. (Ç.N.)

4. Dört nala giden at üstünde çeşitli cambazlıklar yapan adam. (Ç.N.)

5. Bir yüzü uzun tüylü, kalın yünden dokunarak yapılmış yağmurluk. (Y.N.)

rat elinden geldiğince kendini göstermemeye çalışarak gidiyor, keskin gözleriyle yoldan geçen köylüleri ihtiyatla süzüyordu. Avulun ortasına gelince sola, dar bir çıkmaza saptı. Çıkmazın bir yanı bir tepeciğe yaslanmıştı. Yamaçta oyulmuş ikinci bir toprak eve gelince durdu, çevreye bakındı. Evin önündeki sundurmada kimse yoktu; damda, yeni sıvalı kilden bacanın arkasında, üstü gocukla örtülü bir adam yatıyordu. Hacı Murat damda yatana kırbacının sapıyla dokundu, dilini şaklattı. Gocuğun altından takkeli, sırtında eskilikten parlamış beşmetli¹ bir ihtiyar çıktı. İhtiyarın kirpiksiz gözleri kıpkırmızı, çapak içindeydi, açabilmek için sık sık kırpıştırıyordu.

Hacı Murat,

“Selamünaleyküm!” dedi, yüzünü açtı.

“Aleykümselam.”

Murat'ı tanıyan ihtiyar, dişsiz ağzıyla sırtarak ayağa kalktı, kuru kemikli ayaklarını bacanın yanında duran tahta ayakkabıların içine sokmaya çalıştı. Ayakkabılarını giyince buruşuk gocuğunu yavaşça kollarına geçirdi, dama dayalı merdiveni kışüstü inmeye başladı. Giyinirken de, aşağı inerken de ihtiyar, derisi yanık, ipince, kırış kırış bir boyna oturmuş kafasını sallıyor, durmadan bir şeyler mırıldanıyordu. İnince misafirperver bir biçimde elini Hacı Murat'ın atının dizginiyle sağ üzengisine uzattı ama misafirin çevik, güçlü adamı atından atlayarak ihtiyarın yardımına gerek bırakmadı.

Hacı Murat atından indi, hafifçe topallayarak sundurmanın altına girdi. İçerden on beş yaşlarında bir çocuk fırladı, olgun kara frenküzümüne benzeyen gözlerini hayretle ona dikti.

1. Kafkaslılar ile Tatarların giydiği, içi astarlı, dize kadar gelen bir çeşit hırka. (Ç.N.)

İhtiyar, “Camiye koş, babanı çağır!” dedi. Misafirin önüne düşerek toprak evin kapısını açtı.

* * *

Hacı Murat içeri girerken iç kapıdan kırmızı beşmetle sarı gömlek, mavi şalvar giymiş ince, zayıf bir kadın çıktı; elinde birkaç minder vardı.

“Gelişin uğurlu ola!” dedi, eğilerek minderleri ön duvar boyunca dizmeye başladı.

“Oğullarına sağlık!” diye cevap verdi Hacı Murat. Yamçısını, tüfeği ile kılıcını sıvası, badanası tertemiz duvarda parıldayan iki büyük leğenin arasına asılı, ev sahibinin silahlarının yanındaki çivilere özenle taktı. Belindeki tabancayı düzeltti, çerkeskasının¹ eteklerini toplayıp minderlerin yanına geçerek bağdaş kurdu. İhtiyar karşısına geçti, gözlerini kapayarak açık ellerini havaya kaldırdı. Misafir de aynı şeyi yaptı. Dualarını tamamlayınca ikisi de yüzlerini sıvazlayarak ellerini sakallarında birleştirdiler.

“Ne haber?” diye sordu Hacı Murat.

Öteki, cansız kırmızı gözlerini Hacı Murat’ın yüzüne değil, göğsüne dikerek, “Haber yok,” dedi. “Ben kovanlarda kalıyorum, bugün oğlumu görmeye geldim. O bilir.”

Hacı Murat, ihtiyarın bildiklerini ve kendisinin bilmek istediği şeyleri söylemek niyetinde olmadığını anladı, başını hafifçe salladı, ses çıkarmadı.

“İyi gitmiyor,” diye başladı ihtiyar. “Tavşanlar, kartallarla baş etme sevdasında... Ama kartallar birer birer hakkından geliyor bunların... Daha geçen hafta, o yere

1. Dağlıların giydikleri bele oturan bir çeşit kaftan. (Ç.N.)

batası Rus köpekleri, Miçinskilerin kuru ot tınazlarını yaktılar..”

İçeriye Hacı Murat'ın adamı girdi. Toprak yerde, güçlü ayaklarının iri, yumuşak adımlarıyla yürüdü. O da yamçısı ile kılıcını çıkarıp belinde yalnızca kaması ile tabancasını bıraktı, öbürlerini Hacı Murat'ın silahlarının bulunduğu çivilere astı.

İhtiyar geleni göstererek, “Kim bu?” diye sordu.

“Müridim. Eldar.”

“Pekâlâ,” dedi ihtiyar; Eldar'a yerdeki keçede, Hacı Murat'ın yanında bir yer gösterdi.

Eldar bağdaş kurarak oturdu, güzel, koyun gözlerine benzeyen gözlerini dili çözülen ihtiyara dikti. İhtiyar, buralı delikanlıların geçen hafta iki askeri nasıl yakaladıklarını anlatıyordu. Birini vurmuşlar, ikincisini Şamil'in yanına Vedenö'ya¹ yollamışlardı. Hacı Murat dalgın dalgın dinliyor, kapıya bakarak dışarıdan gelen seslere kulak kabartıyordu. Evin önünde ayak sesleri duyuldu, kapı gıcirdadı, ev sahibi girdi.

* * *

Gelenin adı Sado idi; kırk yaşlarında, kısa sakallı, uzun burunlu bir adamdı. Gözleri, onu çağırmaya giden oğlununki gibi kara ama o kadar parlak değildi. Çocuk da babasıyla birlikte girdi, kapının yanına oturdu. Ev sahibi tahta ayakkabılarını kapıda çıkardı, eski, havı gitmiş kalpağını, uzun zamandır tıraş görmediği için uzamış kara saçlı kafasından ensesine doğru itti ve hemen Hacı Murat'ın karşısına çömeldi.

İhtiyar gibi o da gözlerini kapayarak ellerini havaya

1. Şamil ile adamlarına barınaklık eden köy. (Ç.N.)

kaldırdı, duasını okudu, yüzünü sıvazladı, ancak ondan sonra konuşmaya başladı. Hacı Murat'ın ölü ya da diri yakalanması için emir veren Şamil'in adamlarının daha dün buradan gittiğini, halkın Şamil'in sözünden dışarı çıkmaya korktuğunu, bu yüzden ihtiyatlı davranmak gerektiğini anlattı.

“Evimde, ben sağ oldukça misafirime kimse dokunamaz,” dedi Sado, “ama dışarıda?.. Bunu düşünmek gerekir.”

Hacı Murat dikkatle dinliyor, onaylayarak başını sallıyordu. Sado bitirince, “Pekâlâ,” dedi. “Şimdi Ruslara bir mektup yollarız. Müridim götürsün; yalnız yanına yolu bilen birini katalım.”

“Kardeşim Bata'yı yollarım,” dedi Sado; sonra oğluna dönerek, “Bata'yı çağır,” diye ekledi.

Çocuk yaylanmış gibi kalktı, kollarını sallaya sallaya çevik adımlarla evden çıktı. Beş on dakika sonra damarlı, karayağız, bacaksız bir Çeçen'le döndü. Adamın yenleri şehrem şehrem olmuş sarı çerkeskası sırtından dökülüyor, siyah dolakları sarkıyordu. Hacı Murat yeni gelenle selamlaştı, sözü uzatmadan, “Müridimi Ruslara götürür müsün?” diye sordu.

Bata neşeli biçimde, “Hay hay,” dedi. “Neden olmasın! Bunu benim gibi becerecek Çeçen yoktur. Başkası kalkar, söz verir, sonra da yüzüne gözüne bulaştırır. Ama ben yaparım.”

“Olur. Zahmetine üç tane,” dedi Hacı Murat, parmaklarıyla üç işareti yaptı.

Bata, başıyla anladığını belirttikten sonra paraya önem vermediğini, bunu Hacı Murat'a yararlı olmak şerefini düşünerek yapmaya hazır olduğunu ekledi. Dağlıların hepsi Hacı Murat'ın Rus domuzlarını nasıl vurduğunu bilirlerdi.

“Güzel,” dedi Murat. “İpin iyisi uzun, sözün iyisi kısa olur.”

“E, ben de susayım öyleyse!” dedi Bata.

“Argun’un¹ dönemecinde, bayırın karşısına gelen ormanın düzlüğünde iki tınaz durur; bilir misin?”

“Evet.”

“Orada üç atlım bekliyor beni.”

“Anladım,” diye baş salladı Bata.

“Han Mahoma’ya sorarsın; Han Mahoma ne yapıp ne söyleneceğini biliyor. Onu Alay Komutanı Prens Vorontzov’un yanına götürürsün. Yapabilecek misin?”

“Götürürüm.”

“Götürüp geri getirirsin. Olur mu?”

“Olur.”

“Sonra da ormana dönersin. Ben de oraya geleceğim.”

“Baş üstüne,” dedi Bata; ayağa kalktı, ellerini göğsünde kavuşturarak dışarı çıktı.

* * *

Bata çıkınca Hacı Murat ev sahibine, “Gehi’ye² de bir adam yollamalı,” dedi, elini çerkeskasının üstündeki sıralı fişekliklerden birine soktu, fakat içeri giren iki kadını görünce çekti, sustu.

Kadınlardan yaşlıca, zayıf olanı az önce minderleri getiren Sado’nun karısıydı. Öteki kırmızı şalvar ile yeşil beşmet giymiş, göğsü gümüş para dizileriyle kaplı gencecik bir kızdı. İnce beline uzanan ve pek uzun olmayan kalın, sert siyah saç örgüsünün ucuna da bir gümüş ruble bağlıydı. Ciddi görünmeye çalışan körpe yüzünde, babası ile kardeşininkine benzeyen kapkara gözleri neşeyle ışıldıyordu. Misafirlere bakmıyordu ama varlıklarının etkisinde olduğu belliydi.

1. Terek’in kolu Sunca’ya akan bir ırmak. (Ç.N.)

2. Çeçenistan’ın göbeğinde, ormanın ortasında bir avul. (Ç.N.)

Sado'nun karısı bir sini getirdi. Üzerinde çay, mantı, yağlı kete, peynir, yufka ekmeği ve bal vardı. Kız, leğenle su ibriği, bir de peşkir taşıyordu.

Kadınlar kırmızı yumuşak terlikleriyle sessizce dolaşarak misafirlerin önüne getirdiklerini koyarken Sado ile Hacı Murat konuşmayı kestiler. Koyun gözlü Eldar, kadınlar içeride kaldığı sürece bir heykel kadar hareketsiz durdu, bağdaş kurduğu ayaklarına baktı. Kadınlar çıkıp yumuşak ayak sesleri dışarıdan duyulmaz olunca Eldar rahat bir soluk aldı. Hacı Murat çerkeskasının fişekliklerinin birinden bir kurşun aldı, altından rulo gibi bükülü bir mektup çıkardı.

“Oğluma verilecek.”

“Cevabı nereye gönderilecek?” diye sordu Sado.

“Sana versin. Sen bana iletirsin.”

“Baş üstüne,” dedi Sado.

Mektubu fişekliğine soktu, sonra ibriği eline alarak leğeni Hacı Murat'ın önüne koydu. Hacı Murat beşmetinin kollarını sıvadı, bileklerinden yukarı bembeyaz, dolgun pazılı kollarını Sado'nun ibrikten döktüğü soğuk, berrak suyun akışına bıraktı. Ellerini ev dokuması sert, temiz bir havluyla kuruladıktan sonra sofranın başına geçti. Eldar da aynı şeyi yaptı. Misafirler karınlarını doyururken Sado karşılıklarına oturdu; geldikleri için birkaç kez teşekkür etti. Parlak kara gözlerini Hacı Murat'tan ayırmayan çocuk da gülümsüyor, gülümsemesiyle babasının sözlerini doğruluyordu adeta.

Yirmi dört saatten fazla zamandır ağzına bir lokma koymamış olan Hacı Murat, yine yalnız bir parça ekmeğe ile peynir yedi, kamasının mahfazasından çıkardığı küçük bir bıçakla bal alarak ekmeğine sürdü.

Hacı Murat'ın balından tattığına hoşnut görünen ihtiyar, “Balımız iyi,” dedi. “Hele bu yılki, her yılkinden dahav güzel: Hem bol, hem tadı yerinde...”

1896-1904 yılları arasında yazılan *Hacı Murat*, büyük Rus yazarı Tolstoy'un olgunluk dönemi romanları arasında yer alıyor. Hacı Murat, XIX. yüzyılda Kafkas halkları arasında efsaneleşen Şeyh Şamil'le davalıdır. Yurt edinme, hayata tutunma, bağımsızlık, tutsaklık, ihanet ve iktidar sarmalında biçimlenen bir davanın kahramanıdır. Zayıflıklarının ve gücünün farkında bir kahraman. Acımasız bir coğrafyanın geniş yürekli insanları arasındaki iktidar mücadelesinde taraf olmak zorunda kalmıştır; Rusları da sevmez, Şeyh Şamil'i de. Seçeneksiz kalmak, bütün duygulardan arınmanın başlangıcı ve sonucu belki de. Savaş bazı insanların kaderidir. Tıpkı inanmasa da taraf olmak zorunda kalmak gibi. Asıl olansa direnmek. Her koşulda direnmek ve ayakta kalmak. Tolstoy, ölümüne direnen bu kahramanı sonsuzluğa taşıyor.

#dünyaklasikleri #rusklasikleri #sonroman #savaş #siyaset
#rusimparatorluğu #isyan #şeyhşamil

Kapak resmi: Eugène Fromentin

 can roman

canyayinlari.com twitter.com/canyayinlari facebook.com/canyayinevi

ISBN 978-975-07-3961-3

9 789750 739613